

**«Психология және менеджмент инновациялық
академиясы» ЖШС**

ЖОБА

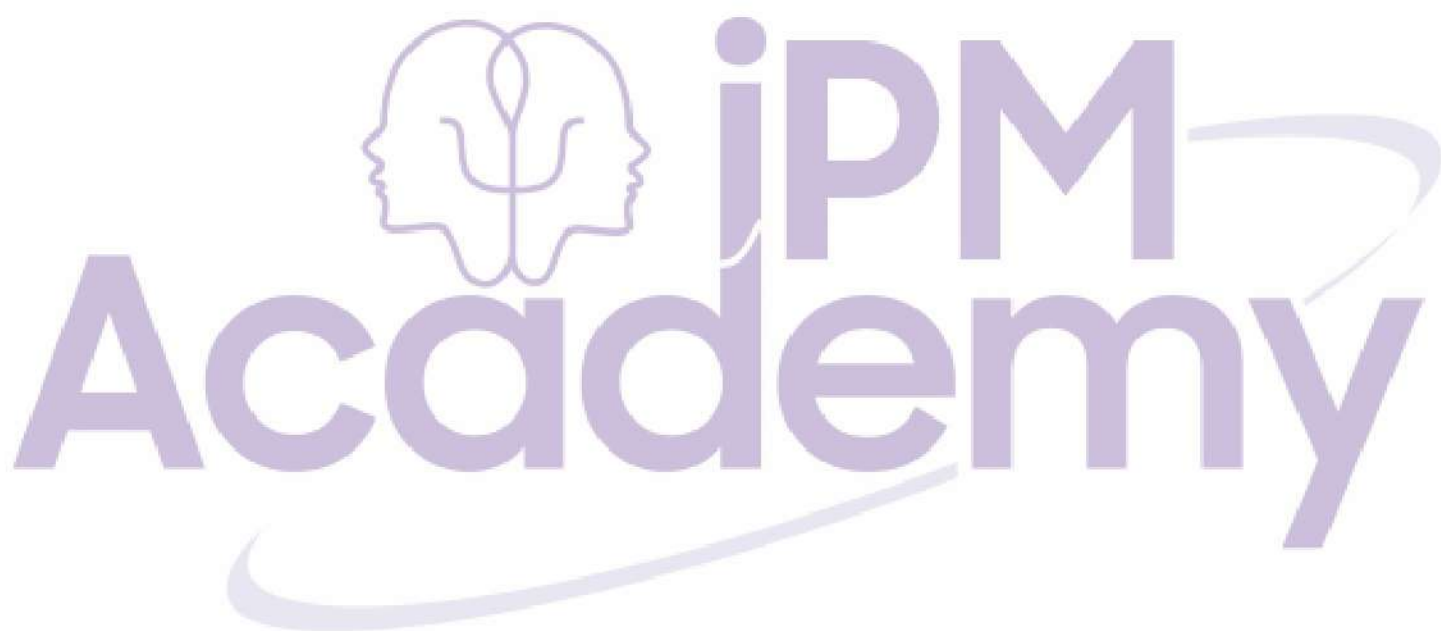
**жалпы білім беретін мектеп педагогтерінің
біліктілігін арттыру курсының
БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ**

**«Балалық және жасөспірім кезеңдегі
депрессиялық жағдайлар»**

г. Астана, 2025

МАЗМҰНЫ

1 бөлім	Жалпы ережелер	3
2 бөлім	Глоссарий	7
3 бөлім	Бағдарлама тақырыбы	10
4 бөлім	Бағдарламаның мақсаттары, міндеттері және күтілетін нәтижелер	10
5 бөлім	Бағдарлама құрылымы мен мазмұны	11
6 бөлім	Оқу процесін ұйымдастыру	14
7 бөлім	Бағдарламаның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі	15
8 бөлім	Оқыту нәтижелерін бағалау	15
9 бөлім	Курстан кейінгі сүйемелдеу	16
10 бөлім	Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі	16
1 қосымша	Қорытынды жұмыстарды бағалау критерийлері	19

1 бөлім. Жалпы ережелер

Бағдарламаның өзектілігі

«Балалар мен жасөспірім кезеңдегі депрессиялық жағдайлар» жалпы білім беретін мектептер педагогтерінің біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) педагогтердің (бұдан әрі - Тыңдаушылар) біліктілігін арттыру курсының білім беру процесін реттейді:

1. Алдын алу процесін ұйымдастыру субъектілерінің кешенді өзара әрекеті;

2. Қауіпсіз білім беру ортасын құру;

3. Білім беру ұйымы педагогтарының білім алушыларды қудалау проблемаларын шешуге кәсіби дайындығы.

Депрессия - бұл ішкі бос сезіммен бірге жүретін өмірдің мәнін жоғалту, үміт пен мақсатты жоғалту. Адам ауыр, азапты эмоцияларды бастан кешіреді және депрессияны, сағынышты, үмітсіздікті сезінеді, оның ерікті белсенділігі күрт төмендейді, өмірде болған түрлі жағымсыз оқиғалар үшін өз жауапкершілігі туралы ойлар тән. Жасөспірімдік шақ эмоционалдылықтың жоғарылау кезеңі ретінде сипатталатынын ескере отырып, ол жеңіл қозғыштық, көңіл-күйдің өзгергіштігі, кезектесіп әрекет ететін полярлық қасиеттердің үйлесімі түрінде көрінеді, сонымен қатар бұл туралы ұмытпайды, өтпелі кезеңдегі эмоционалды реакциялардың кейбір ерекшеліктері гормоналды және физиологиялық процестерге негізделгендіктен, жоғары мазасыздықтың, агрессивтіліктің, депрессияның пайда болуын өзін-өзі жүзеге асыра алмауға, динамикалық, күрделі және тез өзгертін жағдайда адамдармен қарым-қатынасты түсінуге жауап ретінде күтуге болады.

Балалық және жасөспірімдік депрессия өмірдің қуанышына немқұрайлылықтың болмауымен, сыртқы жағдайларға немесе стресс көздеріне реакцияның жоғарылауымен, ашуланшақтықпен ерекшеленеді. Сондай-ақ, балалар қайғы-қасіретке, көңілсіздікке, зерігу сезіміне, ештеңе істегісі келмейтініне шағымдана алады, бұл олардың көзқарасы бойынша «мүлдем дұрыс емес». Белсенділіктің төмендеуі олар көңіл-күйдің төмендеуімен тікелей байланысты, ал олар жаман көңіл-күй мен «көңіл-күй жоқ» деп жіктеледі. Егер депрессия басталғанға дейін жасөспірімдер мектепте жақсы оқитын болса, онда олар көбінесе материалды түсінудегі қиындықтар мен көңіл-күйдің төмендеуі арасындағы байланысты атайды, әсіресе уақыт шектеулі болған кезде, үй тапсырмасын дайындауда кешке қарай жағдайдың нашарлауын баса назар аударады.

Өзіңізді пайдалы нәрсеге мәжбүрлеу арқылы мұнды, көңіл-күйді сейілту және зерігуден құтылу әрекеттері көбінесе сәтсіздікке ұшырайды. Ұйқы, әдетте, ұйықтап кету және тереңдіктің жеткіліксіздігі салдарынан бұзылады, таңертеңгі тұру, сондай-ақ сабаққа қатысу қиынға соғады. Жасөспірімдердің шаршауы әсіресе түстен кейін байқалады, олар көбінесе түстен кейін демалуды қажет етеді, егер олар оны қолданса, өздерін жақсы сезінеді.

Мазасыздықтың күшеюі, әсіресе кешке қарай, көбінесе болашақ үшін қорқыныштың пайда болуымен, өмірдің үмітсіздік сезімімен, оларды жүзеге

асыруға тырысатын суицидтік ойлардың пайда болуымен бірге жүреді. Жасөспірімдік суицидтің психологиялық мәні – «көмекке аяқайлау», оның қайғы-қасіретіне назар аударуға деген ұмтылу. Өлімге деген шынайы құштарлық жоқ, оның идеясы өте бұлыңғыр. Өлім қалаулы, ұзақ ұйқы, қиыншылықтардан демалу, басқа әлемге ену тәсілі түрінде көрінеді, сонымен қатар ол қылмыскерлерді жазалау құралы ретінде қарастырады. Жасөспірімдер психиатриясының мәліметтері бойынша, 13-16 жас аралығындағы депрессияның орташа және ауыр түрлері өте сирек кездеседі, бірақ оның белгілері осы жағдайға тап болғандардың өміріне қауіп төндіруі мүмкін. 1993 жылы коннеллидің жасөспірімдер депрессиясын зерттеу жеңіл депрессия жағдайлардың орта есеппен 90% - кездеседі, ал депрессияның орташа және ауыр түрі айтарлықтай сирек кездесетінін көрсетті, тек 10% жағдайда.

Қиындыққа тап болған жасөспірімдердегі симптомдардың айырмашылығы жынысына да байланысты. Депрессияны бастан өткергендердің арасында жасөспірім қыздар ұлдарға қарағанда екі есе көп. Жасөспірім қыздар өз проблемаларын іштей сезініп, депрессияны дамытады. Бұл жыныстық айырмашылықтың себептері анық болмаса да, психологтар олардың өзін-өзі бағалаудың айтарлықтай төмендеуімен байланысты болуы мүмкін деп санайды. Бұл жыныстық жетілумен бірге жүретін жыныстық рөлдік әлеуметтенудің әсері. Құрдастар мен бұқаралық ақпарат құралдарының қысымы қыздарды тартымды болуға және қарым-қатынасты жетістіктерден жоғары бағалауға итермелейді. Қыздарда депрессия көбінесе анорексия және булимия сияқты тамақтану бұзылыстарымен бірге жүреді. Сәйкес келетін мінез-құлықтың тиімділігі төмен стильдерін осы қысымнан туындаған күрделі мәселелермен үйлестіру қыздардың жасөспірім кезінен бастап жасөспірім мен ересек жасқа дейінгі депрессия ықтималдығын арттыруы мүмкін.

Жасөспірім ұлдар азаптау (құқық бұзушылық) немесе есірткіні қолдану сияқты қоғамға қарсы мінез-құлыққа тартылуы мүмкін. Жасөспірім ұлдарда депрессия жиі бұзылулармен бірге жүреді. Жасөспірім кезіндегі депрессия ішкі және сыртқы шиеленістерге жауап ретінде басқа бұзылулармен бір мезгілде пайда болады.

Жасөспірімдердегі депрессия көбінесе тамақтанудың бұзылуымен үйлеседі. Анорексия мен сарқылу депрессиямен бірге жүретіні соншалық, олар оның міндетті белгілерінің бірі болып саналады және депрессияны диагностикалау критерийлері ретінде барлық белгілі сауалнамаларға енгізіледі. Жасөспірімдердің өздері дене салмағының төмендеуіне және шаршауға назар аудармайды. Жасөспірімдерде тәбеттің жоғарылауы немесе булимия депрессиялық жағдайлармен бірге жүруі мүмкін, бірақ бұл аз байқалады.

Осылайша, жасөспірімдердегі депрессиялық күйлер жеке тұлғаның барлық жақтарына із қалдырады, иеліктен шығаруға және жалғыздыққа әкеледі, бұл депрессия жағдайын одан әрі күшейтеді. Депрессиялық күйлер жасөспірімді дезадаптацияға және уақтылы анықтауға және осы эмоционалды қолайсыздықты түзетуге әкеледі, бұл жасөспірімге байланысты қиындықтарды дағдарыссыз жеңуге мүмкіндік береді.

Депрессия - бұл ұзақ уақыт бойы депрессияға ұшыраған күйде, өмірге пессимистік көзқараста және белсенділіктің баяулауында көрінетін эмоционалды ауру.

Республикалық психикалық денсаулық орталығының деректері бойынша есепте 315 мыңнан астам адам тұрады, оның ішінде 205 000 әртүрлі психикалық аурулармен ауырады.

Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметінше, 2024 жылы денсаулық сақтау мекемелерінде психикалық ауытқулары бар 244 мың пациент тіркелген — бұл өткен жылмен салыстырғанда 3% - ға көп. Оның 75% — ы ересектер, 46 000 -14 жасқа дейінгі балалар. Балалардың диагноздарының өсуі диагностиканың жақсаруымен және қолдау бағдарламаларының кеңеюімен байланысты болуы мүмкін.

Қалам қорының зерттеу нәтижелеріне сәйкес, Қазақстандағы әрбір бесінші жас жігіт ұйқысыздыққа, 16,6% – апатияға, 15,7% – ұзақ уақытқа жаман көңіл – күйге, 13,2% – мазасыздыққа, 12,8% - стресске шағымданады. [10].

Жасөспірімдер депрессия жағдайында көңіл-күйдің қатты ауытқуымен, эмоционалды ауырсынумен, суицидке бейімділікпен және жағымсыз әрекеттерге бейімділікпен көрінеді. Жасөспірімдердің депрессиясы көбінесе жасөспірім дұрыс жеңе алмайтын стресстік жағдайға психологиялық жауап ретінде көрінеді. Депрессияның дамуына ықпал ететін негізгі факторлар мен себептерге мыналар жатады:

1. *Гормоналды өзгерістер.* Гормондардың әсерінен жасөспірімдер агрессивті бола бастайды, олардың қоғамында белгілі бір өмір салтын ұсынатын көшбасшылар пайда болады. Егер жасөспірім осы стильге бейімделе алмаса, ол өзін әлеуметтік өмірден тыс сезінеді, бұл қоғамнан алшақтауға, теріс қабылдауға және депрессияға әкелуі мүмкін.

2. *Достар мен қолдаудың болмауы.* Жасөспірімдер өз тәжірибелерімен, ойларымен және уайымдарымен бөлісу үшін құрдастарымен эмоционалды байланыс орнатуға тырысады. Егер жасөспірімнің достары болмаса және ата-анасымен тығыз қарым-қатынасы болмаса, онда оған сенетін ешкім жоқ.

3. *Сыртқы түріне байланысты өзін-өзі бағалаудың төмендігі.* Көбінесе жасөспірімдер сыртқы келбетке көп көңіл бөледі, олар жоқ жерде кемшіліктерді іздейді. Интернет пен әлеуметтік медиа жүктейтін сұлулық стандарттарына сәйкес келмеу өзін-өзі бағалауға әсер етеді. Нәтижесінде жасөспірім тұйық болады, байқалмауға тырысады, тамақ ішу бойынша тәжірибе жасай бастайды (мысалы, іш жүргізетін дәрілерді қабылдау немесе ораза ұстау), бұл ұзақ мерзімді перспективада психикалық проблемаларды тудыруы мүмкін.

4. *Стресс және мазасыздық.* Жасөспірімдік кезең - бұл әртүрлі стресстік жағдайларға толы уақыт: мектептегі емтихан тақырыбындағы қысымнан бастап өзін-өзі анықтау мәселелеріне дейін. Тұрақты мазасыздық пен шиеленіс эмоционалды стресстің жинақталуын күшейтеді, бұл депрессияның дамуына катализатор болады.

5. *Ата-аналардың жоғары талаптары.* Ата-ананың жасөспірімдерге қойған төзгісіз стандарттары олардың өздерін сенімсіз сезінуге, жазадан қорқуға және одан да үлкен талаптардан қорқуға мәжбүр етеді. Нашар бағалар,

тапсырмаларды орындау проблемалары және ата – аналардың үнемі көңілі қалуы-бәрі бірдей шеше алмайтын стресстік жағдайлар.

6. *Құрдастар тарапынан қорқыту.* Жасөспірімдік шақта кейбір балалар басқаларға қатыгездік танытып, өзін-өзі қорғай алмайтындарды қорлайтын, бақылаусыз болып қалады. Егер жасөспірім мектепте қорқытса, бұл оның психикалық денсаулығына айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

7. *Отбасы мен үйдегі проблемалар.* Ата-аналар арасындағы кикілжіңдер мен шиеленіскен қарым-қатынастар жасөспірімдер үшін қиынға соғады. Ересектердегі ажырасу, тұрақты даулар, агрессия немесе алкогольге тәуелділік олардың психикалық денсаулығына теріс әсер етеді.

Баладағы депрессия өткір немесе созылмалы күйзелістердің (жақындарының өлімі немесе ауыр ауруы, отбасының ыдырауы, жақын адамдармен жанжал, құрдастарымен жанжал және т.б.) салдарынан дамуы мүмкін, бірақ толық физикалық және әлеуметтік әл-ауқат фонында қандай да бір көрінетін себептермен байланыссыз басталуы мүмкін

Ғылыми зерттеулер мен мақалалардан алынған мәліметтерге сүйене отырып, жасөспірімдердегі депрессияның келесі салдарын анықтауға болады:

1. *Терең қайғы мен немқұрайлылық.* Жасөспірім айналасындағылардың бәріне деген қызығушылығын мүлдем жоғалтады. Хоббиға деген қызығушылығын да жоғалтады, ал белсенділік тіпті төсектен тұру қиынға соғады.

2. *Сыртқы түрінің нашарлауы.* Жасөспірім енді өзінің сыртқы келбетіне мән бермейді. Ұзақ уақыт бойы лас киім киіп, шаш үлгісіне және гигиеналық процедураларды елемейді.

3. *Суицидтік рефлексия.* Жасөспірім мезгіл - мезгіл суицид туралы ойлайды немесе тіпті өзін - өзі өлтіруге тырысады [9].

4. *Тітіркену және агрессивтілік.* Депрессиядан зардап шегетін жасөспірімдер көбінесе құрдастарына, ата-аналарына, мұғалімдеріне агрессия жасайды және әлеуметтік қарым-қатынастан бас тартады.

5. *Өзін-өзі бағалау мен сенімділіктің төмендеуі.* Бір кездері қуаныш әкелген әрекеттерге енді қанағаттанбайды, оларға деген қызығушылық жоғалады. Өзін-өзі бағалауы нашарлап және жасөспірім өзін лайықсыз, қажетсіз және елеусіз деп санап, өзінің қабілеттеріне деген сенімін жоғалтады [6].

6. *Дисперсия және тежелу.* Бұл зейін қоюы нашарлап, ұмытшақтық және жұмыс істеуі төмендеу түрінде көрінеді. Жасөспірім тапсырмаларды орындауға, назар аудару қиынға соғады.

7. *Тәбеттің бұзылуы.* Салмақ күрт төмендеуі мүмкін, ал тәбет жоғалады және керісінше. Депрессия көбінесе тәбеттің толық жоғалуымен, анорексиямен, булимиямен немесе тамаққа ашкөздікпен қарайды [9, 10,11].

Депрессияның салдары айтарлықтай өзгеруі мүмкін.

Демек, балалар мен жасөспірімдердің депрессиялық жағдайының жағымсыз салдарын болдырмау мақсатында қажетті психологиялық көмек пен білім беру ортасын уақтылы анықтау және қамтамасыз ету білім беру жүйесінде барған сайын өзекті бола түсуде. Осы білім беру бағдарламасының арқасында

біліктілікті арттыру курсының тыңдаушылары жұмыс істей алады оқушылардың депрессиялық жағдайын анықтаудың қажетті құзыреттерін игереді және оқушылардың мінез-құлқындағы жағымсыз көріністер кезінде қажетті әрекеттер жасай алады. Сондай-ақ оқушылардың жағдайын тұрақтандыру үшін алғашқы психологиялық көмек көрсетудің қажетті құралдарын меңгереді.

Бағдарлама келесі міндеттерді шешуді қамтиды:

1. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессиялық жағдайлардың алдын алу және түзету әдістерін қолданудағы заманауи теориялар мен тәсілдерді зерттеу, оларды педагогикалық және психологиялық қызметте қолдану тәжірибесін жүйелеу;

2. Балалардағы депрессияның себептерін диагностикалауда психологияның озық әдістерін қолдану, сондай-ақ EMDR тәсілін қолдану арқылы оны түзету саласында тыңдаушылардың дағдыларын жетілдіру;

3. Депрессиялық бұзылысы немесе депрессиялық синдромы бар балалармен жұмыс кезінде EMDR психотерапиясының диагностикалық, профилактикалық және түзету әдістерін қолдануды суреттеу.

2. Денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау органдарымен және басқа да осыған ұқсас ұйымдармен серіктестік орнату.

Тыңдаушыларды курстық оқыту ұзақтығы бағдарлама тақырыбына сәйкес 80 академиялық сағатты құрайды.

Оқыту тілі: қазақ, орыс.

2 бөлім. Глоссарий

Аддиктивті мінез-құлық (ағылшынның «addiction» – зиянды әдет, зұлым тенденция сөзінен шыққан) шындықтан қашуға ұмтылумен сипатталатын девиантты мінез-құлық түрі. Бұл қашу белгілі бір психоактивті заттарды қолдану арқылы адамның психикалық жағдайын жасанды түрде өзгерту арқылы жүзеге асады.

Тәуелділік (ағылшынның «addiction» деген сөзінен шыққан) — адамның бір нәрсеге немесе біреуге тәуелділігін бастан кешіретін жағдай. Бұл адамның өмірлік белсенділігін айтарлықтай шектейтін және оның басқалармен қарым-қатынасына әсер ететін байланыстың патологиялық түрі.

Арт-терапия - зорлық-зомбылық құрбандарына барлық мәселелерді шешуде психологиялық көмек көрсету үшін әртүрлі шығармашылық түрлерін қолданатын практикалық психологияның бір саласы. Балалармен жұмыс істеуде тиімді.

Буллинг - бұл басқа адамның физикалық, эмоционалдық немесе интеллектуалдық әл-ауқатына зиян келтіру үшін өзінің күштік артықшылықтарын теріс пайдалану. Бұл өзін-өзі қорғай алмайтындарға қатысты бір немесе топ жасаған саналы және ұзаққа созылған зорлық-зомбылық. Мұндай мінез-құлық көбінесе басқаларды қорлау арқылы өз ұстанымын нығайтуға негізделген және буллер осындай іс-әрекеттер арқылы беделге ие болуға тырысады.

Депрессия, депрессиялық күй - психикалық бұзылыс, оның негізгі

белгілері төмендеу — депрессия, депрессия, қайғы — қасірет, мазасыздық, қорқыныш немесе немқұрайлылық-көңіл-күй және ләззат алу қабілетінің төмендеуі немесе жоғалуы (анедония).

Баланың заңды өкілдері - ата-аналар, бала асырап алушылар, қорғаншы, қамқоршы, патронат тәрбиеші, асырап алушы ата-аналар, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес баланың құқықтары мен мүдделерін қорғауды, білім беруді, тәрбиелеуді, қорғауды жүзеге асыратын оларды алмастыратын басқа да адамдар.

Кибераддикция (синоним - компьютерлік тәуелділік) - бұл денсаулықпен және коммуникативтік саладағы проблемалармен қатар жүретін, компьютерде уақыт өткізудің еңсерілмейтін қажеттілігінен көрінетін психикалық бұзылу. Ғалым-психолог М.И.Дрепой (2009) интернетке тәуелді оқушыларға жеке алаңдаушылықтың, депрессияның, агрессия мен дұшпандықтың жоғары деңгейі тән екенін көрсетті. Кибераддикцияға бейім білім алушылардың ерекшелігі жалғыздық пен конфликттің жоғары деңгейі болып табылады. Бұл ретте аддикция дәрежесі ұлғайған кезде коммуникативтік саланың теріс көрсеткіштері ушығады.

Дағдарыс жағдайы - бұл адам үшін субъективті маңызды психотравматикалық жағдайға жауап ретінде пайда болатын, орын алған немесе оның пайда болу қаупі бар психологиялық жағдай.

Зорлық – зомбылықсыз қарым-қатынас - бұл түсінікті, бірақ артық мазалмай сұхбаттасушыға ақпарат беру. Әдісті психолог Маршалл Розенберг жасаған, эмпатия мен эмпатия принциптеріне негізделген.

Білім беру бағдарламасы - оқытудың мақсаттарын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды, оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының бірыңғай кешені.

Оқыту, білімді басқару - өмірде жаңа білімді игеруге және қолдануға бейімділік, оның ішінде сенімді ақпарат көздерін табу, Материалды құрылымдау, оқытуды жоспарлау. Білім беру ұйымы (ҚБ) - бір немесе бірнеше білім беру бағдарламаларын іске асыратын және (немесе) меншік нысанына және ұйымдық құқықтық нысанына қарамастан білім алушылар мен тәрбиеленушілерді күтіп-бағуды және тәрбиелеуді қамтамасыз ететін заңды тұлғалар, сондай-ақ халықаралық мектептер мәртебесі бар заңды тұлғалардың филиалдары, жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын заңды тұлға құрмай-ақ дара кәсіпкерлер.

Психикалық денсаулық - бұл адамдарға өмірдегі стресстік жағдайларды жеңуге, өз әлеуетін жүзеге асыруға, табысты оқуға және жұмыс істеуге және қоғамға үлес қосуға мүмкіндік беретін психикалық әл-ауқат жағдайы

Психологиялық зорлық-зомбылық - бұл психологиялық жарақатқа, соның ішінде мазасыздыққа, депрессияға, зақымданудан кейінгі стресстік бұзылуларға, ал жанама түрде зардап шеккендерге екінші реттік травмалық стресске және екінші реттік травмалық стресстік бұзылуларға әкелуі мүмкін зорлық-зомбылықтың бір түрі. Зорлық-зомбылықтың бұл түрі қатыгез қарым-қатынастар, қорқыту, әсіресе жұмыс орнында және мектепте балаларды қорлау

сияқты күштердің теңгерімсіздігі жағдайларына тән.

Психологиялық көмек - бұл адамдардың әлеуметтік-психологиялық құзыреттілігін арттыруға және жеке адамға да, топқа да, ұйымға да психологиялық көмек көрсетуге бағытталған психологияны практикалық қолдану саласы.

Психологиялық құбылыс - бұл адамның мінез-құлқы «ақылға қонымды» логикадан асып түседі. Психологиялық құбылыстың жарқын мысалы – «Швед синдромы» деп аталады, бұл кепілге алынған адам біраз уақыттан кейін террористтің жағына шығады.

Психодрама - бұл терапевтік әдіс, онда психикалық және психосоматикалық аурулар тұлғааралық қатынастар мен интеракциялардағы бұзылулардың көрінісі ретінде түсіндіріледі. Бұл бұзылуларды емдеу үшін олардың стихиялық сахналық бейнесі қолданылады.

Оқыту нәтижелері - меңгерілген білім, білік, дағды және қалыптасқан құзыреттілік; білім алушы оқу процесін ойдағыдай аяқтағаннан кейін не біледі, түсінеді және не істей алады.

Жүйелік тәсіл - бұл өткен мен болашаққа, қоршаған орта мен уақытпен байланысты жүйе ретінде қарастырылатын тәсіл, психология мен тұлға теориясында бұл күрделі психикалық құбылыстар мен өзара әрекеттесулерді сипаттауға жалпы жүйелер теориясын қолдану әрекеті.

Әлеуметтік оңалту - арнаулы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж кәмелетке толмағанды құқықтық, әлеуметтік, физикалық, психикалық, педагогикалық, моральдық және (немесе) материалдық қалпына келтіруге бағытталған кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың профилактикасы жүйесінің органдары мен мекемелері жүзеге асыратын шаралар кешені

Әлеуметтік бейімделу - қоғамда қабылданған құндылықтарды, мінез-құлық ережелері мен нормаларын игеру және қабылдау арқылы арнаулы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж баланың әлеуметтік орта жағдайларына белсенді бейімделу процесі, сондай-ақ психологиялық және (немесе) моральдық жарақаттың салдарын еңсеру процесі

Өзін – өзі көрсету - бұл сіздің іс-әрекеттеріңізді, қылықтарыңызды, мүмкіндіктеріңізді, реакцияларыңызды талдауға және нәтижесінде салмақты шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін дағды.

Суицид - бұл адам өз-өзіне қол жұмсайтын кез-келген әрекеті, ол әдейі өмірден жасалынады. Суицид әрқашан өліммен аяқталмайды және сәтсіз суицид әрекеті ауыр физикалық жарақаттарға, ұзақ мерзімді денсаулық проблемаларына және мидың зақымдалуына әкелуі мүмкін.

Қудалау - бұл белгілі бір әрекеттерді мәжбүрлеуді немесе одан бас тартуды қамтуы мүмкін қорлау, қудалау және/немесе қорқыту болып табылатын жүйелі әрекет. Бұл әрекеттерді көпшілік алдында да, бұқаралық ақпарат құралдары немесе телекоммуникация желілері арқылы да жасауға болады (кибербуллинг)

Мектептегі буллинг - бұл негізінен ұйымдастырылған балалар ұжымдарына, ең алдымен мектепке тән әлеуметтік құбылыс.

3 бөлім. Бағдарламаның тақырыбы

Бағдарламада баланың суицидтік мінез-құлқының алдын алудың бекітілген ережелерін көрсететін нормативтік құқықтық құжаттарды талдау көрсетілген. Бағдарламада жалпы білім беру ұйымдарында оқушылардың депрессиясының алдын алу бойынша жұмысты ұйымдастырудың, оның ішінде тәрбие жұмысына қалпына келтіру тәсілінің есебінен ұйымдастырудың заманауи тәсілдері ашылды.

Бағдарлама практикалық бағытта болып табылады және оны педагогтердің жұмысында қолдануға болады. Бағдарлама күндіз білім беру мекемелерінде жасөспірімдер мен жеткіншек оқушыларымен жұмыс істейтін педагогтеріне арналған. Қатысушылардың аталған санаты арасында шектеулер мен қарсы көрсетілімдер жоқ.

Бағдарламаның жаңашылдық дәрежесі:

- кәмелетке толмағандар арасындағы суицидтің алдын алудың негізгі факторы ретінде жасөспірімдердің депрессиялық жағдайын түсіну мен зерттеудің әртүрлі тәсілдері қарастырылады;

- білім беру мекемелерінің оқушылары арасында депрессияға ұшыраудың негізгі тәуекелдері анықталды;

- педагогикалық қызметте бейімділік, икемділік және зейін дағдылары зерттелді;

- алдын алу мен алғашқы психологиялық көмек көрсетудің заманауи тәжірибелері мен әдістері сипатталған.

4 бөлім. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

Бағдарламаның Мақсаты:

1. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессиялық жағдайлардың алдын алу және түзету саласында білімді пайдалану дағдыларын қалыптастыру;

2. Психологтардың, педагогтардың, сондай-ақ ата-аналардың балалардағы депрессиялық бұзылулардың алдын алу және түзету саласындағы кәсіби құзыреттерін жетілдіру;

3. Білім беру мекемелерінде педагогтердің, психологтардың және ата-аналардың балалардағы депрессиялық күйлердің белгілерін уақтылы анықтауға, сондай-ақ осы құбылыстың пайда болу табиғатын зерттеуге деген ынтасын арттыру.

Бағдарламаның міндеттері:

- 1) жасөспірімдердің депрессиялық жағдайының алдын алу;

- 2) балалар мен жасөспірімдерде депрессиялық жағдайдың қалай көрінетінін зерттеу;

- 3) ата-аналармен олардың әртүрлі қиын өмірлік жағдайларда білім деңгейін, практикалық дағдылары мен құзыреттілігін арттыру бойынша бірлескен жұмысты ұйымдастыру;

- 4) денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау органдарының ынтымақтастығы және уақтылы қайта бағытталуы;
- 5) депрессия белгілерін анықтауды үйрену;
- 6) оқушылар арасында ортақ мінез-құлықты, өміршеңдікті және стреске төзімділікті қалыптастыру үшін ақпараттық жұмыс;
- 7) мектеп психологының жұмысындағы жасанды интеллекттің рөлі мен көмегін бағалау;
- 8) жасөспірімдермен жұмыста ЖИ қолданумен танысу.
- 9) депрессияны зерттеудің әдіснамалық және әдістемелік негіздерін анықтау;
- 10) депрессиялық жағдаймен жұмыс істеуде жұмыс істейтін ресурстық техникалардың базасын қалыптастыру.
- 11) депрессияға ұшыраған балалармен, жасөспірімдермен педагогтердің психологиялық жұмысының принциптерін, әдістерін, нысандарын, технологияларын ашу

Бағдарламаның күтілетін нәтижелері:

- тұлғааралық қарым-қатынастардағы қысым көрсету мінез-құлық көріністері кезінде бағалаудың, өзектендірудің негізгі дағдыларын меңгеру;
- оқушылардың келеңсіз жағдайын азайту әдістерін меңгеру;
- оқушылардың әлеуметтік-педагогикалық дезадаптация деңгейін төмендете білу;
- оқушылардың мінез-құлқындағы ауытқуларға ықпал ететін негізгі факторларды түсіну;
- алдын алу процесіне қатысушылар арасында кешенді өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастыру;
- қауіпсіз білім беру ортасын құру әдістерін меңгеру;
- педагогтердің оқушыларға сапалы психологиялық көмек көрсетуге кәсіби дайындығын арттыру;
- балалар мен жасөспірімдерге, сондай-ақ ата-аналарға алғашқы көмек көрсету дағдыларын меңгеру.
- жасөспірімдер дағдарыс психологиясы саласындағы ғылыми-әдістемелік қолдаумен жаратқандыру.

5 бөлім. Бағдарлама құрылымы мен мазмұны

Белгіленген мақсаттар мен міндеттерге сәйкес тыңдаушылардың кәсіби білімін, іскерлігін және дағдыларын дамыту үшін бағдарлама мазмұны 5 модульді меңгеруді қарастырады:

Модуль 1. Балалар мен жасөспірімдер психологиясы теориясының негіздері

Бұл модульде тұлғаның дамуының негізгі теориялары; балалар мен жасөспірімдердің жас кезеңдері мен психикалық даму заңдылықтарының негіздері қарастырылады. Сондай-ақ, балалар мен жасөспірімдердің

қалыптасуының психологиялық ерекшеліктері, сондай-ақ балалар мен жасөспірімдердің өсуінің негізгі дағдарыстары қарастырылады.

Модуль 2. Депрессияны зерттеудің теориялық және әдістемелік негіздері

Бұл модуль депрессияның анықтамасын, оның себептерін және түрлерін қарастырады;

Баланы психиатрға кеңес алуға жіберудің алғашқы белгілері.

Модуль 3. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны диагностикалаудың заманауи әдістері

Бұл модуль мыналарды қамтиды: балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны диагностикалаудың заманауи әдістері және балалардағы депрессиялық күйлердің ішкі және сыртқы көрінісі.

Модуль 4. Депрессияға ұшыраған оқушыларға мектептегі психологиялық көмек көрсету негіздері

Бұл модуль дағдарыстық жағдайларда психологиялық көмек пен психологиялық қолдау көрсету әдістері мен технологияларын қарастырады.

Модуль 5. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны жеңудегі ата-аналардың рөлі

Бұл модуль оқушыларда депрессияның алдын алу және тұрақтылықты қалыптастыру үшін оқушылардың ата-аналарымен жұмыс істеу нұсқаларын қарастырады және ұсынады.

Бағдарламаның оқу-тақырыптық жоспары

№	Модульдер мен тақырыптардың атауы	Сағат саны	Теория	Өзіндік жұмыс	Практикалық жұмыс
1	Модуль 1. Балалар мен жасөспірімдер психологиясы теориясының негіздері	6	4	2	-
1.1.	Балалық және жасөспірімдік шақтың патопсихологиясы		4	-	-
1.2.	Балалар мен жасөспірімдердің нейрпсихологиясы		2	2	-
2.	Модуль 2. Депрессияны зерттеудің теориялық және әдістемелік негіздері	28	12	10	6
2.1.	Депрессия және оның түрлері (экзогендік және эндогендік)		4	4	2
2.2.	Балалық депрессияның себептері мен белгілері. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияның ерекшеліктері. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессия арасындағы айырмашылықтар.		4	4	2

2.3.	Балалық депрессиядағы суицидтік ойлар және өзіне зиян келтіру .		4	2	2
3.	Модуль 3. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны диагностикалаудың заманауи әдістері	48	16	16	16
3.1.	Балалар мен жасөспірімдердегі тіркес: теориядан практикаға		2	2	2
3.2	Балалар мен жасөспірімдермен когнитивті мінез-құлық терапиясы		2	2	2
3.3	Балалармен және жасөспірімдермен жұмыс істеудегі психоаналитикалық тәсіл		2	2	2
3.4	Балалар мен жасөспірімдермен арт-терапия		2	2	2
3.5	Балалармен және жасөспірімдермен психологиялық жұмыстағы EMDR әдісі		2	2	2
3.6	Балалар мен жасөспірімдермен ертегі терапиясы		2	2	2
3.7	Балалармен және жасөспірімдермен ойын терапиясы		2	2	2
3.8	Балалармен, жасөспірімдермен және отбасымен шешімге бағытталған терапия		2	2	2
4.	Модуль 4. Депрессияға ұшыраған оқушыларға мектептегі психологиялық көмек көрсету негіздері	24	8	8	8
4.1.	Психикалық бұзылуларды диагностикалаудың негізгі әдістері.		2	2	2
4.2.	Депрессиялық мотивацияның ерекшелігі, мінез-құлықтың эмоционалды реттелуінің бұзылуы және Депрессиядағы мен бейнесінің стереотиптік көріністері мен ерекшеліктері .		2	2	2
4.3	Дәрігерге дейінгі диагноз. Балаңызды психиатрға қашан көрсету керек?		2	2	2
4.4	Балалармен және жасөспірімдермен психотерапиялық жұмыс жағдайларын қадағалау		2	2	2
5	Модуль 5. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны жеңудегі ата-аналардың рөлі	14	6	4	4
5.1	Балаларға және олардың отбасыларына психологиялық көмек көрсетудің жүйелік тәсілі		2	2	-
5.2	Мектеп психологының жұмысындағы ЖИ		2	2	2
5.3	Депрессиялық жағдайдағы балалармен жұмыс істеуге интегративті, кәсіби және ведомствоаралық көзқарас .		2	-	2

6.	Қорытынды тестілеу	2	-	-	-
	Сағат жиыны	120	46	40	34

6 бөлім. Оқу процесін ұйымдастыру

Біліктілікті арттыру курстары білім беру бағдарламаларын әзірлеуді, келісуді және бекітуді, сондай-ақ педагогтердің қызметін курстан кейінгі сүйемелдеуді және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторингті, біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру мен өткізуді регламенттейтін Ережеге сәйкес ұйымдастырылады:

- 1) еңбек қызметінен қол үзбей (оның ішінде қашықтықтан оқыту тәсілімен);
- 2) жалақысын сақтай отырып, еңбек қызметінен қол үзіп (оның ішінде қашықтықтан оқыту тәсілімен);
- 3) 1 (бір) жылға дейінгі мерзімге шетелде еңбек қызметінен қол үзіп;
- 4) аралас (қашықтықтан оқытуды қолдана отырып, күндізгі).

Курстарды өткізу әртүрлі бағыттар мен модульдерді аудиториялық және қашықтықтан игеру арқылы жүзеге асырылады.

Курстарды өткізу кезеңінде жеке дәрістер оқуға және практикалық сабақтарды жүргізуге ұйым әдіскерлерді, педагогтарды, білім беру ұйымдарының басшыларын, практикаларды, өндірістік кәсіпорындардың мамандарын, өңірлік кәсіпкерлер палаталарының, жұмыс берушілер қауымдастықтарының өкілдерін тартады.

Білім беру процесі оқу жоспарымен, жылдық кестемен, ұйымның сабақ кестесімен реттеледі.

Курстардың Ұзақтығы:

- 1) қысқа мерзімді курстар - 36-дан 120 академиялық сағатқа дейін;
- 2) ұзақ курстар-108 академиялық сағаттан астам;
- 3) Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары педагогтерінің тағылымдамасы – кемінде 36 академиялық сағат.

Шетелдегі курстардың ұзақтығы:

- 1) қысқа мерзімді курстар - 36-дан 120 академиялық сағатқа дейін;
- 2) ұзақ курстар – 1 (бір) жылға дейін.

Курстың академиялық сағаты 45 минутты құрайды.

Біліктілікті арттыру курстарын кезең-кезеңімен ұйымдастырған кезде педагогтар жыл сайын оқудан өтеді.

Біліктілікті арттыру курсының оқу процесін ұйымдастыру шарттары:

- 1) белгіленген оқу жоспарына, сабақ кестесіне және кестесіне сәйкес оқуға;
- 2) оқу тәртібі мен мінез-құлық нормаларын сақтауға, оның ішінде профессор-оқытушылар құрамына және басқа да білім алушыларға құрмет көрсетуге, олардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне қол сұқпауға;
- 3) біліктілікті арттыру курсының кестесіне сәйкес барлық сабақтардың кемінде 80% - қатысуға;

4) алынған ең жоғары балдың кемінде 50% көлемінде қорытынды тестілеуден өтуге міндетті.

7 бөлім. Бағдарламаның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі

Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету әдістемелік ұсынымдардың мынадай құрылымын қамтиды:

1) дәріс кешені:

- дәріс тезистері
- иллюстрациялық материал
- әдебиет
- бақылау сұрақтары (кері байланыс).

2) практикалық сабақтар:

- мақсат
- оқыту міндеттері
- тақырыптың негізгі сұрақтары
- түпкілікті нәтижелерге қол жеткізу үшін оқытудың негізгі нысандары/әдістері/технологиялары
- түпкілікті нәтижелерге қол жеткізу деңгейін бағалау үшін бақылау түрлері
- әдебиет
- бақылау (сұрақтар, тесттер, тапсырмалар және т.б.).

3) өзіндік жұмыс:

- мақсат
- тапсырмалар
- орындау/ бағалау нысаны (реферат, презентация, тапсырмалар, тесттер, Алгоритмдер құрастыру, жобалар жазу).
- Өзіндік жұмыс орындау критерийлері (тапсырманы орындауға қойылатын талаптар)
- тапсыру мерзімі
- әдебиет
- бақылау (сұрақтар, тесттер, тапсырмалар және т.б.).

8 бөлім. Оқу нәтижелерін бағалау

Оқыту нәтижелерін бағалау жобаны қорғау, өзіндік жұмыс, тестілеу нысанында жүргізіледі (*1-қосымша*).

Қорытынды тестілеу біліктілікті арттыру курстары бағдарламасының мазмұны бойынша сұрақтарға жауаптарды қамтиды. Қорытынды тестілеу үшін ең жоғары балл -100 балл, ең аз - 50 балл.

50 және одан көп балл алған тыңдаушыға сертификат беріледі. Әйтпесе, біліктілікті арттыру курсы тыңдау туралы анықтама беріледі.

Сертификат алмаған тыңдаушылардың мүмкіндігі бар:

- 1) жылына бір реттен артық емес білімді қайта бағалауға;
- 2) тыңдаушылардың келесі ағымымен білімді қайта бағалауға;

3) ағымдағы жыл ішінде дәлелді себептермен бір ағыннан екінші ағынға ауыстыруға құқылы.

4) растайтын құжаттарды ұсына отырып, дәлелді себеппен үзілген курсты аяқтауға құқылы.

Біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламасына сәйкес қорытынды бағалаудан сәтті өткен тыңдаушыларға тақырып пен сағат көлемі көрсетілген біліктілікті арттыру курстарының тақырыбы бойынша сертификат беріледі.

9 бөлім. Курстан кейінгі сүйемелдеу

Курстан кейінгі сүйемелдеу Ережеге сәйкес білім беру бағдарламаларын әзірлеуді, келісуді және бекітуді, сондай-ақ педагогтердің қызметін курстан кейінгі сүйемелдеуді және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторингті, біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыруды және өткізуді регламенттейтін ұйымдастырылады.

Курстан кейінгі қолдаудың мазмұны біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламаларының мақсаттарымен, міндеттерімен және күтілетін нәтижелерімен анықталады.

Педагог қызметін курстан кейінгі сүйемелдеуді жүргізу нысандарына мыналар жатады:

1) тыңдаушыларға олардың педагогикалық, зерттеу және рефлексивті қызметінде әдістемелік, консультациялық көмек көрсету;

2) педагогикалық және зерттеу қызметінің нәтижелерін жариялауды дайындауда консультациялық көмек көрсету;

3) педагогтердің кәсіби қоғамдастықтарының жұмысын ұйымдастыру және қолдау, оның ішінде тәжірибе алмасу жөніндегі іс-шараларды (конкурстар, конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдер және басқа да білім беру іс-шаралары) өткізу.

Курстан кейінгі сүйемелдеу нәтижелерін талдау және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторинг үш жылда кемінде 1 (бір) рет жүргізіледі.

10 бөлім. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиеттер:

1. «Балаларды зорлық – зомбылықтан қорғау, суицидтің алдын алудан және олардың құқықтары мен саламаттығын қамтамасыз ету жөніндегі 2023-2025 жылдарға арналған кешенді жоспарды бекіту туралы». Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 31 тамыздағы № 748 қаулысы.

2. «Қазақстан Республикасының Конституциясы». Конституция 1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды.

3. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Заңы. (20.04.2023 ж. өзгерістер мен толықтырулармен)

4. «Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы». Қазақстан

Республикасының 2002 жылғы 08 тамыздағы №345-II Заңы (01.05.2023 ж. өзгерістер мен толықтырулармен)

5. «Педагог мәртебесі туралы» 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №293-VI Қазақстан Республикасының Заңы (20.04.2023 ж. өзгерістер мен толықтырулармен)

6. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне баланың құқықтарын қорғау, білім беру, ақпарат және ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2022 жылғы 03 мамырдағы №118-VII ҚРЗ

7. «Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.

8. «Жасөспірімдер мен жастар» | UNICEF <https://www.bing.com/search?q=1>.

9. «Депрессиялық күйді бағалау сауалнамасының» (ids) қазақ тілді нұсқасын қолданып университет студенттерінің депрессиялық күйін зерттеу. М.К. Жолдасова, Г.Н. Борбасова, А.Т. Камзанова, С.К. Кудайбергенова, Д.А. Билдебаева, Э. Нельсон, А.М. Кустубаева Абай атындағы ҚазҰПУ-нің ХАБАРШЫСЫ, «Психология» сериясы № 4(81), 2024ж.

10. Дүниежүзілік денсаулық сақтау қауымдастығы: жұмыс орнындағы психикалық денсаулық: Mental health in the workplace (who.int)

11. <https://doi.org/10.1146/annurev-devpsych-120920-0408205>. The world health report 2001. Mental health: New understanding, new hope

12. Бочавер А.А. и др. «Интернеттегі әлеуметтік медианы пайдалану және жасөспірімдердегі депрессиялық белгілер» // Clinical Psychology & Special Education/Klinicheska I Special'naa Psihologia. 2019b. Т. 8. № 3.

13. «Студент жастар арасында мазасыздық пен депрессияның таралуы және оның созылмалы жұқпалы емес аурулардың негізгі қауіп факторларымен байланысы» // Гаврилова Е.С., Яшин Д.А., Яшина Л.М. Современные проблемы науки и образования. 2015.

14. Украина медициналық университетінде оқитын студенттер арасындағы депрессия мен мазасыздық деңгейі. Гусакова И.В., Омельченко О.Д., Николаенко О.А., Богомаз О.В. // JuvenisScientia. 2017. №2. 13-15бб.

Қосымша әдебиеттер:

1. «Невроз және жеке өсу. Өзін-өзі жүзеге асыру үшін күрес». Хорни К.–СПб.: Шығыс Еуропа институтының бірлескен басылымы және БСК, 1997. – 316 б. 16.

2. «Біздің заманымыздың невротикалық тұлғасы». Хорни К. Перевод с англ. В.В. Старовойтова. М.: Айрис-пресс, 2004 г.

3. Стресс психологиясы. Стресстің психологиялық антропологиясы. Китаев-Смык Л.А.–М.: «Академический проект», 2009

4. Депрессия, мазасыздық және стресс шкаласының орыс тіліндегі нұсқасын психометриялық бағалау. А. А. Золотарева. (DASS-21)// Психологический журнал, 2021. №5

5. Sydney: Psychology Foundation, S. H. Lovibond, P. F. Lovibond. Manual for the Depression Anxiety Stress Scales. 1995 Автор: A. Angold et al. (1995)
6. Бірыңғай қауіпсіздік сабағы // ақпараттық қоғамдағы балалар. 2017. №4(26). Специальный выпуск. URL: <http://detionline.com/journal/numbers/26>
7. «Жасөспірімдер сыныптары оқушыларының медиа сауаттылығын қалыптастыру негізінде интернет-аддикциялардың психологиялық-педагогикалық профилактикасы» // қазіргі қоғамдағы денсаулық сақтау технологияларын дамыту / халықаралық студенттік ғылыми-практикалық конференция материалдары Есенкожа Е.М., Касен Г.А. / Отв.ред. Л.К. Тропина. Екатеринбург, 2015. С. 323352
8. «Кибербуллинг: заманауи технологиялар кеңістігінде қорқыту» // Бочавер А.А., Хломов К. Д. / Психология. Журнал высшей школы экономики. 2014. Т. 11. № 3. С. 177–191.
9. «Балалар депрессиясының сауалнамасын тексеру» Воликова Р., Калина О., Холмогорова А. М. Ковак // Вопросы психологии. 2011. Т. 5. С. 121–132.
10. «Балаларға арналған когнитивті мінез-кұлық терапиясы». Рабочая тетрадь. Дэвидсон Х. Санкт-Петербург: Диалектика-Вильямс, 2021.
11. «Жаңа білім беру дискурсы: оқушылардың әл-ауқаты» // Культурно-историческая психология. Поливанова К.Н. 2020. Т. 16. № 4. С. 26–34.
12. «Бек депрессиясының сауалнамасы» (Beck Depression Inventory — BDI). Тарабрина Н.В. М.: Когито-Центр, 2007.
13. «Жасөспірімдердегі депрессияның психологиялық алдын алу бағдарламалары» // Консультациялық психология және психотерапия. Сычев О., Гордеева Т. 2014. Т. 22. № 3. Р. 141–157.
14. «Қиын өмірлік жағдайларда психологиялық көмек». 10.Н.И. Дунаева, Т.В. Маркелова, Ж.А.Шуткина Оқу-әдістемелік құрал. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2018. – 68 с

Қорытынды жұмыстарды бағалау критерийлері

Тестілеуді бағалау критерийлері

№	Модульдер мен тақырыптардың атауы	Тек сағат	Сұрақтар саны
1.	Модуль 1. Балалар мен жасөспірімдер психологиясы теориясының негіздері	6	6
2.	Модуль 2. Депрессияны зерттеудің теориялық және әдістемелік негіздері	28	10
3.	Модуль 3. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны диагностикалаудың заманауи әдістері	48	14
4.	Модуль 4. Депрессияға ұшыраған оқушыларға мектептегі психологиялық көмек көрсету негіздері	24	20
5.	Модуль 5. Балалар мен жасөспірімдердегі депрессияны жеңудегі ата-аналардың рөлі	14	10
Сағат жиыны		120	60

Ұпайларды бағалауға аудару шкаласы

баға	орындалу шегі %	баллы
5	90-100%	29-35
4	75-89%	23-28
3	50-74%	15-22
2	50% аз	20 баллдан аз